Akademik İncelemeler Dergisi
Journal of Academic Inquiries

e-ISSN : 2602-3016
Yayıncı/Publisher : Sakarya Üniversitesi

Cilt/Vol. 21, Sayı/No. 1, 1-15, 2026
DOI: https://doi.org/10.17550/akademikincelemeler.1806456

Araştırma Makalesi / Research Article

Alice Meynell'in "Annelik" Şiirinde Varlığını Sürdürme Çabası, Duygulanım ve Toplumsal Cinsiyet

Conatus, Affectus and Gender in Alice Meynell's "Maternity"

Tuğba Karabulut

İstinye Üniversitesi, İstanbul, Türkiye,
tugba.karabulut@istinye.edu.tr,
ror.org/03081nz23

Öz: İngiliz şair ve kadın hakları savunucusu Alice Meynell'in "Annelik" (1913) adlı şiiri, yalnızca bireysel bir yas anlatısı olmanın ötesinde, annelik ve kadınlık deneyimlerinin kültürel ve felsefi katmanlarını içeren çok boyutlu bir metindir. Bu çalışma, şiiri Baruch Spinoza'nın *conatus* (varlığını sürdürme çabası) ve *affectus* (duygulanım) kavramları çerçevesinde, toplumsal cinsiyet perspektifiyle birlikte değerlendirmekte ve anneliğin bireysel ve toplumsal düzeylerde bir dönüşüm ve yeniden inşa süreci olarak şiirsel ifadesini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Spinoza'nın *conatus* kavramı, varlığın kendini koruma ve sürdürme çabasını tanımlarken, *affectus* kavramı, duygulanım yoluyla bireyin varoluşunu güçlendiren ya da zayıflatan etkileri ifade eder. Toplumsal cinsiyet normları ise bireyin kendilik algısı ve duygulanımını şekillendiren yapısal güçler olarak karşımıza çıkar. Meynell'in şiirindeki anne figürü, çocuğunu kaybetmenin yarattığı ontolojik boşlukta, varlığını sürdürme çabasının sekteye uğradığı bir kriz deneyimi yaşar. Ancak bu kriz, Spinoza'nın zihin-beden paralelizmi bağlamında hem zihinsel hem bedensel düzeyde yeniden etkinleşmenin ve dönüşümünü de başlatır. Şiirde anne yalnızca biyolojik bir kimlik değil; zihinsel, duygusal ve toplumsal ilişkilerle inşa edilen bir özne olarak tasvir edilir. Kadının, toplumsal cinsiyet normlarının dayattığı yüzeysel tesellilerle yetinmeyip acısına anlam yüklemeye çalışması, pasif duygulanımdan aktif bir varoluşsal mücadeleye geçişi simgeler. Bu bağlamda şiir, anneliği sadece sosyal bir rol olarak değil, toplumsal cinsiyet normlarının etkisiyle şekillenen etik ve ontolojik bir deneyim alanı olarak sunar. Spinozacı felsefe ile birlikte okunduğunda şiir, bireysel kaybın acısını, varoluşsal bir yeniden kimlik inşası bağlamında temsil eder. Meynell, Viktoryen dönemin katı kodlarına eleştirel bir duruş sergilerken, erken modern dönemin kimlik, bireysellik, kadınlık ve annelik tartışmalarını da derinleştirir ve annelik deneyimini felsefi ve toplumsal boyutlarıyla kapsamlı bir şekilde irdeler.

Anahtar Kelimeler: Alice Meynell, Annelik, Varlığını Sürdürme Çabası, Duygulanım, Toplumsal Cinsiyet

Geliş Tarihi/Received: 19.10.2025
Kabul Tarihi/Accepted: 26.11.2025
Yayımlanma Tarihi/ Available Online: 05.02.2026

Abstract: The poem "Maternity" (1913), composed by English poet and women's rights advocate Alice Meynell, is a multi-layered text that transcends a personal mourning narrative to explore cultural and philosophical dimensions of motherhood and womanhood. This study analyses it through Baruch Spinoza's concepts of *conatus* and *affectus,* incorporating a gender perspective to reveal how motherhood is poetically articulated as a process of transformation and reconstruction on individual and social levels. Spinoza's *conatus* defines a being's effort to preserve its existence, while *affectus* refers to forces that strengthen or diminish capacity. Gender norms function as structural powers shaping self-perception and affective experience. The maternal figure in the poem experiences a disruption of *conatus* through the ontological void created by loss of her child. Yet this rupture also initiates a reactivation process on mental and physical levels within Spinoza's mind-body parallelism. The mother is portrayed not as a purely biological identity but as a subject constructed through mental, emotional, and social relations. Her rejection of superficial consolations imposed by gender expectations, and her attempt to assign meaning to pain, symbolise a transition from passive affect to active existential struggle. Therefore, "Maternity" presents motherhood not merely as a social role but as an ethical and ontological experience shaped by gendered structures. When read through a Spinozist lens, it transforms personal loss into an existential process of identity reconstruction. While critiquing rigid Victorian codes, Meynell deepens early modern debates on identity, individuality, femininity, and motherhood, offering a philosophical and social interrogation of the maternal experience.

Keywords: Alice Meynell, Maternity, Conatus, Affectus, Gender

Cite as(APA 7): Karabulut, T. (2026). Alice Meynell'in "Annelik" şiirinde varlığını sürdürme çabası, duygulanım ve toplumsal cinsiyet. *Journal of Academic Inquiries*, *21*(1), 1-15. https://doi.org/10.17550/akademikincelemeler.1806456

This is an open access paper distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Extended Abstract

Alice Meynell's 1913 poem "Maternity" emerges as a richly layered literary work that transcends a personal expression of grief to explore the philosophical, ethical, and gendered dimensions of motherhood. Composed during the late Victorian and Edwardian periods—a time marked by rigid social codes and fixed gender roles—the poem subtly interrogates the cultural constructions of femininity and maternal identity. This study offers a close reading of "Maternity" through the lens of Baruch Spinoza's philosophical concepts—*conatus*, *affectus*, and the mind-body parallelism—while also incorporating insights from contemporary gender theory. In doing so, it reveals how the poem frames motherhood as a transformative and dynamic process shaped by affective experience, ontological rupture, and socio-cultural constraint.

Spinoza's notion of *conatus* refers to the innate striving of a being to persist in its existence, while *affectus* denotes the bodily and mental modifications that either enhance or diminish this striving. Within this framework, identity is not a static essence but a fluctuating capacity shaped by internal and external forces. In "Maternity," the maternal subject undergoes an ontological rupture triggered by the death of her child, a loss that not only devastates her personally but also destabilizes her socially constructed identity as a mother. The poem captures this moment of existential collapse not as an endpoint, but as a potential threshold for reconfiguration—a possibility resonant with Spinoza's understanding of mind-body parallelism, where mental and physical states mutually influence and reflect one another.

The maternal figure in Meynell's poem resists conventional expressions of consolation and instead seeks a deeper, more authentic engagement with her suffering. Her refusal to accept socially prescribed emotional responses underscores a movement from passive to active affect, illustrating a shift from mere endurance to ethical self-fashioning. In this context, *conatus* becomes more than a biological impulse toward survival; it is reimagined as an ethical endeavour, a conscious effort to assign meaning to loss and to reconstruct identity in its aftermath. This process aligns with a Spinozist view of subjectivity, where transformation emerges not through transcendence, but through immanent engagement with the material and emotional realities of existence.

Crucially, Meynell's portrayal of motherhood avoids essentialist or purely biological interpretations. Instead, the maternal subject is depicted as a complex constellation of mental, emotional, and social relations. Motherhood is thus articulated not as an innate condition, but as a situated and relational identity that evolves in response to both internal affective states and external cultural pressures. Through this lens, "Maternity" critiques Victorian ideals of womanhood that reduces maternal experience to sentimental archetypes or moral duty. By presenting the maternal subject as a thinking, feeling, and resisting agent, the poem asserts the ethical and philosophical depth of maternal identity.

Furthermore, the study draws on contemporary gender theory, particularly Judith Butler's concept of the performativity of gender, to deepen its analysis. From this perspective, gender is not a stable identity but a repeated performance shaped by cultural norms and social practices. Within this framework, the maternal role emerges as a performative identity that is not simply assumed, but continually enacted and negotiated. The poem reflects this performativity in its depiction of a mother who resists the ideal scripts of mourning and care, and instead seeks to re-author her maternal identity through acts of reflection, mourning, and meaning-making. In doing so, Meynell's work engages in an implicit dialogue with modern feminist theory, despite being rooted in a historical context far removed from its emergence.

By integrating Spinoza's philosophy with gender theory, the study positions "Maternity" as a site of critical inquiry into the processes of subject formation. The maternal subject's journey through loss and grief is not presented as a descent into passivity but as a philosophical confrontation with the conditions

of her own existence. This confrontation leads to a subtle yet profound form of empowerment, wherein the subject emerges reconstituted through affective, ethical, and cognitive labour. The poem, therefore, becomes a philosophical meditation on the potential for regeneration within collapse—a testament to the resilience of *conatus* even in the face of existential disintegration.

In addition to its thematic complexity, "Maternity" also enacts a formal critique of Victorian poetic conventions. Meynell's restrained style diverges from the overt emotionality often associated with elegiac poetry. Her use of ambiguity, understatement, and philosophical abstraction mirrors the poem's thematic focus on the limitations of socially sanctioned emotional expressions. This stylistic choice reinforces the poem's challenge to sentimentalized portrayals of motherhood, and instead foregrounds the intellectual and ethical agency of the grieving mother.

Ultimately, this analysis argues that "Maternity" should be read not only as a personal lament but as a philosophically and socially engaged text that interrogates the conditions under which maternal identity is constructed, dismantled, and reimagined. The poem stages motherhood as a lived negotiation between internal affective realities and external normative demands, and in doing so, it exposes the fragility and fluidity of identity itself. Through its engagement with Spinozist philosophy and its implicit dialogue with gender theory, the poem transcends its historical moment to speak to enduring questions about subjectivity, embodiment, and the ethical dimensions of human experience.

In conclusion, Alice Meynell's "Maternity" presents a powerful exploration of grief, identity, and maternal subjectivity within a cultural framework shaped by gender norms and philosophical inquiry. By reading the poem through the dual lenses of Spinoza's affective metaphysics and feminist critiques of gender performativity, this study demonstrates how personal loss becomes a space for ethical transformation and ontological renewal. Far from being a mere relic of Victorian sensibility, "Maternity" emerges as a living text—one that continues to resonate with contemporary debates on gender, embodiment, and the relational construction of selfhood.

1. Giriş

İngiliz şair, denemeci ve kadın hakları savunucusu Alice Christiana Gertrude Meynell (1847–1922), geç Viktoryen dönem ile erken modernist dönem arasında yazınsal üretim yapmış, kendine özgü entelektüel ve estetik bir kimlik geliştirmiş önemli bir figürdür. 1877 yılında Wilfrid Meynell ile evlenerek Katolik yayıncılık çevresinde etkili bir figür hâline gelen Meynell, derin bir dini inancına rağmen kadın kimliği, annelik, kayıp ve içsel yaşam gibi temaları eleştirel bir perspektifle işlemiş; dini duyarlılığını sanatsal ve düşünsel bir sorgulama alanı olarak kullanmıştır. Bu yönüyle Meynell, dönemin ahlaki ve toplumsal normlarına uyumuyla değil, bu normlara karşı geliştirdiği şiirsel ve entelektüel direnişiyle öne çıkar. İngiliz şair ve eleştirmen Coventry Patmore, Viktoryen dönem İngiltere'sinde ideal kadın ve eş imgelerini tasvir ettiği "The Angel in the House (Evdeki Melek) (1854-62) adlı eserinin tek el yazması olan nüshasını 1893 yılında sadece Alice Meynell'e vermiştir" (Faulkner, 2022, s. 549).[1] Bu da Meynell'in dönemin entelektüel çevrelerindeki özel konumunu göstermektedir.

Genç yaşta yazmaya başlayan Meynell'in ilk şiir kitabı *Preludes* (1875), biçimsel zarafeti ve tematik bütünlüğüyle dönemin edebiyat çevrelerinde dikkat çekmiş; özellikle içsel çatışma, dini inanç ve estetik deneyim gibi konuları lirik bir dille işlemiştir. Ardından yayımlanan *Poems* (1893) ve *Later Poems* (1902) adlı derlemelerinde metafizik sorgulamalar ve kadınlık deneyimleri daha belirgin bir hale gelir. Deneme türündeki önemli eserlerinden *The Rhythm of Life and Other Essays* (1893) ise zaman, doğa, birey ve estetik duyumsama üzerine felsefi bir bakış sunar. Eşiyle birlikte *The Weekly Register* ve *Merry*

[1] Bu alıntı yazar tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Bkz.: Ash Faulkner, "The Transatlantic Inheritance of Alice Meynell," *Victorian Literature and Culture*, *50*(3), 549-573. https://www.cambridge.org/core/journals/victorian-literature-and-culture/article/transatlantic-inheritance-of-alice-meynell/5FF38B7F8C7BCDD2AC91906CFAAFD787

England gibi yayınlarda editörlük yaparak Katolik entelektüel çevreyle güçlü bir etkileşim ağı kuran Meynell, Katolik inancını şiirlerine etik bir yönelim ve estetik bir derinlik biçiminde yansıtmıştır. Ancak onun Katolikliği, kadınların özgürlük mücadelesine veya toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine yönelik duyarlılığını sınırlamamış; aksine dönemin geleneksel kadın temsillerinden ayrışan özgün bir feminist duyarlılık geliştirmesine katkı sağlamıştır.

Viktoryen dönem İngiltere'si, Simone de Beauvoir'ın *İkinci Cins* adlı eserinde "Kadınlık biyolojik bir kader değil, kültürel olarak inşa edilmiş bir kimliktir"[2] (de Beauvoir, 2011) görüşünü doğrular nitelikte, patriarkal bir yapılanmaya dayanıyordu. Bu dönemde kadınlık ve erkeklik rolleri katı bir biçimde ayrılmıştı: Erkek aklın, otoritenin ve kamusal alanın temsilcisi olarak konumlandırılırken, kadın fedakârlık, şefkat, uyumluluk ve itaat gibi özelliklerle tanımlanıyordu. Bu ideolojik çerçeve yalnızca kadınların toplumsal rollerini belirlemekle kalmıyor; aynı zamanda onların mesleki yaşamdan, eğitimden ve politik faaliyetlerden de sistematik biçimde dışlanmasına ve mahrum edilmesine de yol açıyordu. Viktoryen dönemde kadınların yükseköğrenime erişimi büyük ölçüde kısıtlanmış, birçok üniversite kadınları yalnızca "dinleyici" olarak kabul etmiş ya da tamamen dışlamıştı. Çalışma yaşamında ise kadınların ücretli işlere yönelmesi ahlaki bir tehdit olarak algılanmış; kamusal alandaki görünürlükleri, kadınlık idealiyle bağdaşmadığı gerekçesiyle hoş karşılanmıyordu. Siyasi katılım alanında da benzer bir dışlama söz konusuydu. Kadınlar oy hakkından mahrum bırakılmış, yurttaşlık statüleri aile içindeki konumlarına indirgenmiş ve onların siyasi tartışmalardan uzak tutulmaları toplumsal düzenin bir gereği olarak sunuluyordu. Böylece Viktoryen ideoloji, kadınların kamusal alanlara erişimini yalnızca fiilen engellemekle kalmamış; eğitimden çalışma hayatına ve hukuki haklara kadar geniş bir yelpazede onların görünmezliğini sağlamlaştırmıştı.

Bu yapı, yalnızca toplumsal cinsiyet rollerinin kurumsallaşmasına değil, aynı zamanda kadınlık rollerinin sınıfsal farklılaşmasına da işaret eder. Özellikle orta sınıf (küçük burjuva) kadınlar, annelik, eş olma ve ev içi sorumluluklarla tanımlanan özel alanlara hapsedilmiş; kamusal alanın rekabetçi, rasyonel ve erkek egemen yapısına uygun olmadıkları gerekçesiyle bu rollerle sınırlandırılmıştı. Temizlik, yemek hazırlama, çocuk yetiştirme ve huzurlu bir aile ortamı sağlama gibi görevler kadınlığın doğal ve değişmez kaderi olarak sunulmuştu. Bu anlayış, Amerikalı yazar Henry Francis Brownson'ın şu sözlerinde de açıkça görülür:

> Kadın eş ve anne olmak için yaratılmıştır; onun kaderi budur. . . Onun asıl alanı evidir ve asıl görevi ev işlerini yapmak, aileyi yönetmek, çocuklara bakmak ve onların erken yaş eğitimleriyle ilgilenmektir. . . O, kendi evinde bir kraliçe olmak ve evi, neşeli, aydınlık ve mutlu kılmak için doğmuştur. (Brownson, 1885, s. 389)[3]

Simone de Beauvoir, bu anlayışın kadın üzerindeki baskıcı niteliğini şu ifadeyle eleştirir: "Kadın bir mutfağa ya da bir yatak odasına kapatılır ve ardından ufkunun sınırlı olmasına hayret edilir. Onun kanatları kırpılır ve uçamıyor olması üzüntüyle karşılanır"[4] (de Beauvoir, 1972, s. 616). Benzer biçimde Irigaray da *Bir Olmayan O Cinsiyet* adlı eserinde, kadınlığın toplumsal ve kültürel olarak belirlenmiş bir temsil sistemi içerisinde üretildiğini vurgular. Irigaray'a göre, "Kadın, *kadınlık* denilen şeyi korumak ve sürdürmek zorunda kalacaktır. Bir kadının değeri, annelik rolünden ve ayrıca 'kadınlığından' kaynaklanacaktır. Fakat aslında 'kadınlık,' erkek temsil sistemleri tarafından kadınlara dayatılan bir rol,

[2] Bu alıntı yazar tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir: "Womanhood is not a biological destiny, but a cultural construction" (de Beauvoir, 2011, s. 283).

[3] Bu alıntı yazar tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir: "Woman was created to be a wife and a mother; that is her destiny. Her proper sphere is home, and her proper function is the care of the household, to manage a family, to take care of children, and attend to their early training. . . She was born to be queen in her own household, and to make it cheerful, bright, and happy" (Brownson, 1885, s. 389).

[4] Bu alıntı yazar tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir: "Woman is shut up in a kitchen or in a boudoir, and astonishment is expressed that her horizon is limited. Her wings are clipped, and it is found deplorable that she cannot fly" (de Beauvoir, 1972, s. 616).

bir imge, bir değerdir"[5] (Irigaray, 1985, s. 84). Irigaray'ın bu değerlendirmesi, kadınlığı öven söylemlerin çoğu zaman onu sınırlayan ideolojik mekanizmaları maskelediğine işaret eder. Böylece kadın, hem biyolojik hem kültürel olarak tanımlanmış ideal bir figüre indirgenir. Bu durum, Viktoryen dönemde kadınların deneyimlediği kimlik baskılarının yapısal niteliğini görünür kılmaktadır.

Bu toplumsal koşullar içinde özellikle orta sınıf kadınlar, kendilerini özel alanla sınırlayan toplumsal cinsiyet rollerini aşmak için edebiyatı önemli bir ifade, özneleşme ve direniş alanı olarak kullanmışlardır. Kadınlık ve erkeklik rollerinin kültürel dokuda bu kadar keskin biçimde ayrılmış olması, kadın öznenin hem kendini ifade etme hem de bireyselleşme süreçlerini ciddi biçimde sınırlandırmış; bu durum kadın yazarları, yazınsal üretimlerinde daha temkinli, dolaylı, sembolik ve çoğu zaman metaforik anlatım yöntemleri geliştirmeye yöneltmiştir.

Showalter Viktoryen döneminin bu baskıcı ortamının kadınların yazın dünyasında nasıl yaratıcı bir dönüşüme yol açtığını şu sözlerle açıklar: "Kadın romanının içinde bulunduğu baskı ortamı. . . kadınları iç dünyalarını göstermenin yenilikçi ve dolaylı yollarını bulmaya zorladı ve bu durum, yoğun, özlü, sembolik ve derinlikli bir kurgu anlayışının gelişmesine yol açtı"[6] (Showalter, 2004, ss. 27-28). Showalter'ın bu değerlendirmesi, kadın yazarların toplumsal sınırlamalara rağmen edebi yaratıcılıklarını nasıl yeniden biçimlendirdiklerini göstermesi açısından oldukça anlamlıdır.

Bu bağlamda Alice Meynell, hem anneliğe dair duygu ve deneyimleri hem de kadın öznenin toplumsal konumunu sorgulayan şiirleriyle, Viktoryen dönemde kadınların edebiyat aracılığıyla kamusal ve yazınsal alanda var olma mücadelesinin önemli örneklerinden birini sunar. Onun şiirsel yaklaşımı, toplumsal cinsiyet rollerinin yarattığı baskıyı hem düşünsel hem de duyusal bir derinlikle işlerken, aynı zamanda kadın öznenin içsel çatışmalarını, direniş biçimlerini ve özneleşme imkanlarını da görünür kılar.

Bu çalışma, Meynell'in *Collected Poems of Alice Meynell* adlı derlemesinde yer alan "Annelik" adlı şiirini, Spinoza'nın *conatus* (varlığını sürdürme çabası) ve *affectus* (duygulanım) kavramları ışığında ve toplumsal cinsiyet kuramı bağlamında değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Şiir, anneliğin hem varoluşsal hem de toplumsal düzeyde yaşadığı kırılmaları ve bu deneyimlerin şiirsel bir zeminde nasıl anlamlandırıldığını tartışır. Anne figürü yalnızca biyolojik bir kimlik değil; bedensel, duygusal ve varoluşsal katmanlarıyla çok boyutlu bir özne olarak ele alınır. Bu bütüncül yaklaşım, Spinoza'nın zihin-beden ilişkisi ve insan doğasına dair düşünceleriyle yakından ilişkilidir. Şiirde anne, çocuğunun ölümüyle oluşan ontolojik boşlukta varlığını sürdürme çabasının sekteye uğradığı bir varoluşsal kırılma yaşar; ancak bu kriz, Spinoza'nın zihin-beden paralelliği bağlamında hem zihinsel hem de bedensel bir yeniden yapılanmaya kapı aralar ve toplumsal ilişkilerle de şekillenen öznel bir varoluş süreci sunar. Kadın öznenin, cinsiyet normlarının dayattığı yüzeysel tesellileri reddederek acısına anlam yüklemesi, edilgen duygulanımdan etkin bir varoluşsal mücadeleye geçişi simgeler. Böylece şiir, anneliği toplumsal bir rol ya da edebi tema olmaktan çıkarıp, toplumsal cinsiyet yapıları içinde oluşan etik ve ontolojik bir deneyim alanı olarak ortaya koyar.

2. "Annelik" Şiirinin "Varlığını Sürdürme Çabası" ve "Duygulanım" Kavramları ve Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Analizi

Meynell'in "Annelik" adlı şiiri, bu çok katmanlı deneyimin ontolojik kırılmalar ve varoluşsal sancılarla nasıl iç içe geçtiğini ortaya koyar. Şiirde, anne figürü hem fiziksel hem de ruhsal düzeyde sınanır ve bu

[5] Bu alıntı yazar tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir: "Woman would also have to preserve and maintain what is called *femininity.* The value of a woman would accrue to her from her maternal role, and, in addition, from her 'femininity.' But in fact that 'femininity' is a role, an image, a value, imposed upon women by male systems of representation" (Irigaray, *This Sex Which is Not One*, 1985, s. 84).

[6] Bu alıntı yazar tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir: "The repression in which the feminine novel was situated. . . forced women to find innovative and convert ways to dramatize the inner life, and led to a fiction that was intense, compact, symbolic, and profound" (Showalter, 2004, ss. 27-28).

sınanma, Spinoza'nın "varlığını sürdürme çabası" ve "duygulanım" kavramları ve toplumsal cinsiyet perspektifinde anlam kazanır. Böylece bu kısa şiir, acının edilgenliğinden özgürlüğün etkinliğine doğru bir dönüşüm ihtimalini barındıran hem felsefi hem şiirsel açıdan güçlü bir metin haline gelir:

Tek evladı ölmüştü, ağladı.

On yıl önce, doğar doğmaz.

"Ağlama, cennette şimdi," dediler.

Kadın şöyle yanıtladı:

"Evet, öyle,

Ama on yıl önce sancıyla doğan

Bir çocuk, artık yasta değil.

Fakat ah, on yıl önce, boşuna,

Bir anne, bir anne doğmuştu."[7]

2.1. Varlığını sürdürme çabası ve duygulanım: *Conatus* ve *affectus*

Aydınlanmanın erken döneminin en özgün ve etkileyici düşünürlerinden biri olan Spinoza (1632–1677), özellikle Tanrı, doğa, insan doğası, beden-zihin ilişkisi ve duygular üzerine geliştirdiği bütüncül felsefi sistemle tanınır. Ona göre Tanrı ile doğa özdeştir. Spinoza bu yaklaşımı "Tanrı ya da Doğa" (Deus sive Natura) olarak tanımlar ve ona göre insan zihni ile bedeni, tekil bir tözün (substantia) iki ayrı görünümüdür. Bu çerçevede, insanın varoluşu yalnızca biyolojik bir hayatta kalma süreci olarak değil, duygusal, zihinsel ve etik bir süreklilik olarak da ele alınmalıdır. Spinoza'nın felsefi düşüncesi, 17. yüzyıl rasyonalizminin doruk noktalarından biri olarak kabul edilen, ölümünden sonra yayımlanan *Etika* (*Ethica Ordine Geometrico Demonstrata*) (1677) adlı eserinde somutlaşır. Geometrik bir yöntemle yazılmış olan bu eser, örneklemeler, tanımlar, aksiyomlar ve önermeler yoluyla yapılandırılmıştır ve beş ana bölümden oluşur. Bu bölümler sırasıyla tanrı, zihin-beden ilişkisi, duygular, insan kudreti ve akıl yoluyla ulaşılan özgürlük izleklerini işler. Her bölüm kendi içinde bütünlüklü olmakla beraber, aynı zamanda birbiriyle sıkı bir biçimde ilişkilidir. Spinoza'nın düşüncesi, yalnızca kendi döneminin metafizik sorunlarına değil, aynı zamanda çağdaş felsefenin özne, beden, arzu ve etik gibi konularına da ışık tutmaya devam etmektedir. Özellikle "varlığını sürdürme çabası" ve "duygulanım" kavramları, çağdaş düşünürler tarafından da geniş biçimde yorumlanmış; Freud'dan Deleuze'e, Nietzsche'den Althusser'e uzanan pek çok teorisyen üzerinde derin etkiler yaratmıştır. Bu kavramlar, günümüzde özdeşleşme süreçleri, eylemlilik, ilişkisel etik ve toplumsal beden politikaları gibi alanlarda merkezi tartışma konuları haline gelmiştir.

Spinoza'nın düşüncesinin merkezinde yer alan "varlığını sürdürme çabası" "duygulanım" kavramları, yalnızca bireyin içsel durumunu değil, aynı zamanda toplumsal ilişkiler içinde kurulan varoluşsal yönelimleri de açıklar. Bu bağlamda duygulanımlar, bireyin varoluşunu ya güçlendiren ya da zayıflatan etkiler olarak işlerken; varlığını sürdürme çabası, bu sürecin temel itici gücünü temsil eder. "Spinoza'ya göre, insan doğası özünde kendini koruma ve yaşamını devam ettirme eğilimindedir; bu eğilim conatus kavramıyla açıklanır" (Aktay, 2018, s. 450). Ayrıca, "Bedensel uyarılmalar, duygulanımları doğurur ve

[7] Alice Meynell'in "Annelik" ("*Maternity*") adlı şiirinin çevirisi yazar tarafından yapılmıştır. Şiirin İngilizce orijinal versiyonu şöyledir: *One wept whose only child was dead, / New-born, ten years ago. / "Weep not; he is in bliss," they said. / She answered, "Even so / Ten years ago was born in pain / A child, not now forlorn; / But oh, ten years ago, in vain, / A mother, a mother was born." Kaynak:* Meynell, A. (1913). *Collected Poems of Alice Meynell* (s. 51). Burns ve Oates. (Bibliolife Edition)

bu duygulanımlara birtakım fikirler eşlik eder. Her bir duygu, mutlaka bir fikirle yan yana durur" (Yıldız, 2015, s. 417). Burada önemli olan, bu duygulanımların yalnızca bedensel olaylarla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda bu duygulara eşlik eden fikirlerin ya da zihinsel tasarımların (ideas) da bulunmasıdır. Yani her duygu, zihinde belirli bir anlam ya da temsil ile desteklenir; duygunun kendisi ve ona bağlı fikir, Spinoza'nın zihinsel deneyimde bir arada var olan ayrılmaz bileşenleridir. Bu çerçevede, duyguların zihinsel ve bedensel boyutlarının birlikte işlediği, birbirini tamamladığı eşgüdümlü bir süreçten söz edilebilir. Spinoza'nın beden-zihin paralelizmi anlayışı, bu birlikteliği temellendirerek insan deneyiminin hem fiziksel hem de zihinsel düzlemlerde bütüncül olarak ele alınması gerektiğini ortaya koyar.

Spinoza'nın varoluş ve deneyim anlayışı, beden ve zihni birbirinden ayrı değil, aynı tözün iki farklı sıfatı ve ifadesi olarak ele alır. Bu yaklaşıma göre insan deneyimi, hem fiziksel hem de zihinsel düzlemlerde eşzamanlı ve paralel biçimde gerçekleşir; dolayısıyla varoluş, zihin ve bedenin ayrılmaz birliği içinde bütüncül olarak anlaşılmalıdır. Spinoza'ya göre "töz," var olmak için kendisinden başka hiçbir şeye ihtiyaç duymayan, varlığının nedeni yegâne kendisi olan bir gerçekliktir. Bu felsefi zemin üzerinde, her varlık kendi varlığını koruma ve sürdürme yönünde içsel bir çaba gösterir; bu çaba, Spinoza'nın "varlığını sürdürme çabası" (*conatus*) kavramıyla tanımlanır. Bu kavram, yalnızca biyolojik bir yaşam güdüsünü değil, aynı zamanda varoluşun zihinsel, duygusal ve etik boyutlarını da kapsayan çok katmanlı bir yönelimi ifade eder.

2.2. Toplumsal cinsiyet perspektifinden varlığını sürdürme çabası ve duygulanım

Çağdaş feminist düşünce ve Kuir (Queer) kuram, erken modern dönem felsefesini yeniden değerlendirerek özneleşme süreçlerini ontolojik, etik ve toplumsal bağlamlarda analiz etmeye yönelmiştir. Bu bağlamda Baruch Spinoza'nın *conatus* (varlığını sürdürme çabası) ve *affectus* (duygulanım) kavramları, toplumsal cinsiyet teorileriyle kesişim içinde yeniden ele alınmaktadır. Çağdaş feminist felsefe, toplumsal cinsiyet ve Kuir kuramlarının önde gelen isimlerinden biri olan Judith Butler'ın Spinoza okumaları, öznenin toplumsal ilişkiler içinde duygulanımsal olarak nasıl biçimlendiğini anlamak açısından önemlidir. Bu okumalar, etik-ontolojik bir özne modelinin feminist bir yeniden yazımıdır.

Butler, bu kavramları feminist düşünce ile ilişkilendirerek, *conatus*'u yalnızca varlığını sürdürme içgüdüsü olarak değil, aynı zamanda toplumsal tanınma ve kabul görme yönünde bir yönelim olarak yorumlar. Sharp'ın da belirttiği gibi, Butler, "Spinoza'nın conatus kavramını tanınma arzusunun bir öncülü olarak yorumlar ve böylece onu, birçok feminist kuramcı için önem teşkil eden post-Hegelci eleştirel kuram geleneği içinde konumlandırır" (Sharp, 2021, s. 6).[8] Butler'a göre,

> Conatus, kişinin nefret mi yoksa sevgi mi hissettiğine, birlikte yaşamanın mümkün olduğu kimselerle mi yoksa uzlaşmanın zor hatta imkânsız olduğu kimselerle mi yaşadığına bağlı olarak artar veya azalır… kendini koruma arzusu, bir başkasına karşı ne hissedildiği ya da başkası tarafından nasıl etkilenildiği sorusuyla doğrudan ilişkilidir. (Butler, 2015, s. 66)[9]

Butler'ın bu bakış açısı, Spinoza'nın ontolojik bir ilkesi olan varlığını sürdürme çabasının, toplumsal koşullardan ve duygusal ilişkilerden bağımsız düşünülemeyeceğinin ortaya koyar. Bu kuramsal çerçeve, Alice Meynell'in "Maternity" ("Annelik") şiirindeki anne figürünü anlamlandırmak açısından son derece açıklayıcıdır. Şiirdeki anne, çocuğunu kaybetmesinin ardından, çevresinin sunduğu yüzeysel teselli sözlerini reddeder; bu, onun acısının toplumsal olarak tanınmadığını hissettiğini gösterir. Butler'ın kavramsallaştırmasıyla söylemek gerekirse, bu tanınmama durumu, öznenin varlığını sürdürme

[8] Bu alıntı yazar tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Bkz.: Sharp, H. Spinoza and Feminizm. In Y. Y. Melamed (Ed.), *A companion to Spinoza* (ss. 1–9). John Wiley & Sons, Inc 1-9. https://philarchive.org/archive/SHASAF-8

[9] Bu alıntı yazar tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Bkz.: Butler, J. (2015). The desire to live: Spinoza's 'Ethics' under pressure. In *Senses of the subject.* (ss. 63-89). New York: Fortham University Press.

çabasının zayıflamasına, yani varoluşsal kapasitesinin azalmasına yol açar. Annenin içine çekilmesi, acısını ifade edememesi ya da kendine yabancılaşması, sadece bireysel bir yas süreci değil, aynı zamanda toplumsal olarak reddedilmiş bir duygulanımın sonucu olarak okunabilir.

Bu bağlamda, Judith Butler'ın "Toplumsal Cinsiyetin Performatifliği" kuramı, şiire de yeni bir boyut kazandırır. Kimliğin sabit bir kimlik değil, tekrarlanan pratikler yoluyla inşa edilen bir performans olduğunu savunur. Meynell'in şiirindeki anne, normatif annelik rollerine karşı çıkarak, bu performatif yapının dışına taşar. Sessiz, kutsal, acısını bastıran ideal anne figürünün yerine, konuşan, sorgulayan ve toplumsal beklentilere direnç gösteren bir figür koyar. Bu da anneliğin sabit bir kimlik değil, toplumsal, kültürel ve duygusal koşullarla yeniden inşa edilen bir özneleşme biçimi olduğunu gösterir.

Toplumun annelikle ilgili beklentileri "güçlü ol," "duygularını bastır," "kutsal anne figürünü sürdür" annenin duygusal deneyimini bastırır, acısının temsilini geçersiz kılar. Bu, annenin duygulanım alanını sınırlayan toplumsal cinsiyet normlarının bir sonucudur. Tam da bu noktada annenin *conatus*'u bir kriz yaşar; çünkü varoluşsal sürekliliği sağlayan içsel güç, toplumsal baskılarla sekteye uğrar. Ancak annenin yüzeysel teselli biçimlerini reddetmesi, acısını anlamlandırmaya yönelik aktif bir çaba göstermesi, varlığını sürdürme sürecini de yeniden etkinleştirilmesi anlamına gelir. Yani, özne pasif bir acı nesnesi olmaktan çıkar, etik bir yeniden kuruluş sürecine girer. Kadın, duygulanımda pasiflikten etkinliğe geçerek kendi varlığını yeniden kurar.

Judith Butler'ın toplumsal cinsiyet kuramı çerçevesinde düşünüldüğünde, annelik deneyimi sabit, doğal ve evrensel bir kimlik olarak değil; toplumsal normlar doğrultusunda performatif biçimde inşa edilen bir konum olarak ele alınır. Butler'a göre toplumsal cinsiyet, bireyin içsel bir özü değil, tekrar eden eylem ve söylemler aracılığıyla kurulan bir süreçtir. Bu bağlamda annelik de, biyolojik temellere indirgenemeyecek ölçüde kültürel ve söylemsel bir yapılanmanın ürünüdür. Annenin acı, kayıp ve travmayla örülü deneyimi, bu normatif yapının dışında bir annelik biçiminin imkânını düşünmeye çağırır.

Toplumsal tanınmanın eksikliği, yalnızca öznenin varlığını tehdit eden bir etki yaratmaz; aynı zamanda anlatı aracılığıyla kimlik inşasını da sekteye uğratır. Bu noktada, Cavarero'nun anlatı kimliği yaklaşımı önemli bir kuramsal açılım sunar. Cavarero'ya göre kimlik, bireyin yaşam öyküsünün başkalarına anlatılması ve bu anlatı aracılığıyla görünürlük kazanmasıyla şekillenir. Annelik deneyimi de, şiirde hem içsel bir kırılmanın hem de bu kırılmayı dile getirmenin aracı olan anlatı yoluyla anlam kazanır. Buna paralel olarak, Jacques Lacan'ın "Eksiklik" kavramı da öznenin kimlik inşasında taşıdığı temel boşluk duygusuna işaret eder. Lacan'a göre özne, hiçbir zaman kendine tam olarak sahip olamaz; bu nedenle kimlik, sürekli ertelenen bir tamamlanma arzusunun izinde şekillenir. Şiirdeki anne figürü, bu eksikliği yalnızca bireysel bir yoksunluk olarak değil, aynı zamanda toplumsal ve söylemsel bir çerçevede deneyimler.

Ayrıca, şiir annenin yaşadığı kaybı yalnızca bireysel bir yas süreci olarak değil, derin bir travmatik kırılma olarak da ele alır. Bu noktada Cathy Caruth'un "Travma Teorisi" devreye girer. Caruth'a göre travma, doğrudan temsil edilemeyen, bellekte zaman dışı bir şekilde yeniden ve yeniden ortaya çıkan sarsıcı bir deneyimdir. Travma, yalnızca geçmişte kalmış bir olay değil, öznenin dil aracılığıyla anlatmakta zorlandığı, ama bir şekilde tekrar etmeye zorlandığı bir "yara"dır. Caruth, travmayı "başka türlü ulaşmanın mümkün olmadığı bir gerçeği anlatmak için her daim haykıran bir yaranın öyküsü" (Caruth, 1996, s. 4) olarak tanımlar. Bu çerçevede şiirdeki anlatı, annenin yaşadığı travmayı yalnızca temsil etmekle kalmaz; aynı zamanda onun toplumsal cinsiyet normlarına karşı bir etik özneleşme süreci başlatmasına da aracılık eder.

Spinoza'nın zihin-beden paralelizmi düşüncesiyle birlikte değerlendirildiğinde, annenin yaşadığı ontolojik kırılma yalnızca zihinsel değil, aynı zamanda bedensel bir yeniden yapılanma sürecini de içerir. Pasif duygulanımlar etkin bir özne konumuna geçiş, annenin hem acıyı anlamlandırması hem de ona

dair bir anlatı kurma çabasında görünür hale gelir. Bu, aynı zamanda toplumsal cinsiyet normlarının dışında bir annelik deneyimini ifade etme arzusudur; bir başka deyişle, etik bir özneleşmenin başlangıcıdır. Bu bağlamda, "Annelik" şiiri, Spinozacı etik ile feminist kuram arasında üretken bir kesişim noktasında konumlanarak, anneliği yalnızca tematik bir motif olarak değil, aynı zamanda felsefi, etik ve toplumsal bir deneyim alanı olarak ele alır.

Şiirde on yıl sonra tekrarlanan "Boşuna bir anne doğmuştu" cümlesi, zamansız ve döngüsel travmatik belleğin göstergesi olarak okunabilir. Hem anlatı kurma çabası hem de anlatılamayanın—yani travmanın—dili hâline gelen bu tekrar, şiirin temsil düzleminde önemli bir yer tutar. Bu açıdan Meynell'in şiiri, travmatik belleğin zamansız ve döngüsel doğasını edebi olarak temsil eder. Böylece şiir, yalnızca ontolojik bir kırılmayı değil, çağdaş travma kuramlarının işaret ettiği anlatı ve temsil sorunlarını da içerir.

2.3. Ontolojik kırılma ve annelik kimliğinin çözülüşü

Alice Meynell'in "Annelik" adlı şiiri, çocuğunu doğar doğmaz kaybeden bir annenin, on yıl sonra hâlâ süren yasını dile getirirken, aynı zamanda anneliğin varoluşsal temelini sorgulayan güçlü bir şiirsel anlatı sunar. Annelik ve kayıp, burada yalnızca bireysel ve duygusal deneyimler olarak değil; ontolojik ve etik bir özneleşme süreci bağlamında ele alınır. Şiirde çevresindekilerin sunduğu geleneksel teselli—"Ağlama, [o] cennette şimdi"—anne için yetersiz, hatta ontolojik düzeyde anlamsız kalır. Çünkü annenin cevabı, yalnızca çocuğa değil, kendi varoluşsal formuna, yani "anne olarak" dünyaya gelişine dair bir sorgulamayı içerir: "Evet, öyle, ama on yıl önce. . . boşuna bir anne doğmuştu." Bu ifade, yalnızca bir kaybın değil, anlamın çöktüğü bir anın da dile gelişidir. Burada asıl yitirilen şey yalnızca çocuk değil; annenin kendisiyle, dünyayla ve zamanla kurmaya çalıştığı yeni bir kimlik biçiminin muhatapsız kalmasıdır. Çünkü Spinozacı düşünce çerçevesinde özne, kendi varlığını başka varlıklarla olan etkileşimi içinde sürdüren ve inşa eden bir bütünlük olarak anlaşılır. Dolayısıyla "anne" olma hâli de, yalnızca biyolojik bir statü değil; yöneldiği nesne (çocuk) ile kurduğu ilişki üzerinden inşa edilen, etkin bir varlığını yeniden sürdürme pratiğidir.

Çocuk doğar doğmaz ölünce, bu ilişkisel özne pozisyonu daha kurulmadan dağılır. Burada kimlik, potansiyel hâlindeyken sekteye uğrar ve varlığını sürdürebilme eylemi, yönelimsiz ve zeminsiz kalır. Böylece şiirdeki anne figürü, yalnızca yas tutan biri değil, aynı zamanda ilişkisel olarak oluşamayan, tam da bu nedenle kendi varlığını temellendiremeyen bir öznedir. Spinoza'nın "var olmak, etki etmektir" ilkesi doğrultusunda düşündüğümüzde, etki edilecek nesnenin yitimi, annenin kendi varlığını etkin kılacak zeminden mahrum kalmasına neden olur. Bu ontolojik kırılma, şiirdeki annenin sözlerinde açıkça görünür hâle gelir. "Boşuna bir anne doğmuştu" dizesi, sadece biyolojik bir doğumun anlamsızlığını değil, varoluşsal bir yönelimin başarısızlığa uğramış olduğunu düşündürür. Kimlik, burada bir eksiklik olarak da tezahür eder. Zira kimlik, sadece sahip olunan bir şey değil; tanınan, süreklilik kazanan ve ilişkisellik içinde kurulan bir varlıktır. Bu ilişkisel zemin ortadan kalktığında, özne yani anne yalnızca bir kimlik kaybına değil, varoluşsal bir çözülmeye de maruz kalır.

Sonuç olarak, Meynell'in şiiri bireysel bir kaybı anlatmakla kalmaz; aynı zamanda özne oluşun, ilişkisel kimliğin ve varoluşsal yönelimin bir zemine, yani bir başka varlığa (çocuğa) dayalı olduğunu gösterir. Bu zemin kaybolduğunda, varlığını sürdürme çabası bağlamında bir kriz doğar. Çünkü *conatus*, yalnızca yaşama tutunma çabası değil, aynı zamanda etkinlik, yönelim, süreklilik ve anlam üretme kapasitesidir. Ve bu kapasite, ancak başka varlıklarla kurulan ilişkiler aracılığıyla gerçekleşebilir. Meynell'in "Annelik" şiiri tam da bu kırılmayı dile getirir: doğan ama yaşayamayan çocukla birlikte, onunla birlikte varoluşsal bir bağ kuran annenin de ontolojik olarak "boşuna" doğduğunu ifade eder.

2.4. Annelik krizi: Varoluşsal bir çatışma

"Annelik" şiirine Spinozacı perspektifle baktığımızda belirleyici olan "varlığını sürdürme çabası" ve "duygulanım" kavramlarına göre, her varlığın, kendi varlığını koruma, devam ettirme ve etkinleştirme güdüsüyle hareket ettiğini görürüz. Bu içsel itki, yalnızca fiziksel bir hayatta kalma arzusuyla sınırlı değildir; aynı zamanda zihinsel, duygusal ve etik bir süreklilik arzusunu da içerir. Varlık, yalnızca bir şey olarak değil, etkileyen ve etkilenen bir özne olarak sürekliliğini arar. Spinoza, insanın daima kendi varlığını sürdürmeye çabaladığını öne sürer. Ona göre, "Her şeyin kendi varlığını sürdürme yönündeki çabası, o şeyin gerçek özünden başka bir şey değildir" (Spinoza, 1994, s. 159). Dolayısıyla *conatus*, yalnızca bir içgüdü değil; varoluşun kendine dönük yönelimi, kendi kudretini gerçekleştirme sürecidir.

Bu bağlamda, Meynell'in şiirindeki anne figürü de yalnızca biyolojik bir doğumla değil, çocuğun varlığı aracılığıyla kurulmaya başlanan ilişkisel ve yönelime dayalı bir ontolojik kimlik ile temsil edilir. Annelik, Spinozacı ontolojide yalnızca bir edim değil, bir süreklilik itkisi (*modus*) olarak anlaşılabilir. Ancak çocuk doğar doğmaz öldüğünde, annenin "kendine yönelişi" anlamını kaybeder. Bu noktada varlığını sürdürme çabası da amacını yitirir; çünkü annenin varoluşunu yapılandıran temel yönelim, yani çocuğa dönük etik ve duygusal uzanım, artık nesnesizdir.

Bu durum, annenin açısından bir tür kriz hâlidir. Spinoza'nın temel tezlerinden biri, bir varlığın ancak kendi doğasına uygun hareket ettiğinde özgürleşebileceği ve kudretini artırabileceğidir. Ancak burada annenin doğasına uygun bir yönelim olan annelik ilişkisi, daha başında yitirildiği için, annenin kudreti zayıflar. Yani annenin "var kalma çabası" yalnızca bedensel değil, aynı zamanda kimliksel ve ilişkisel düzlemde sekteye uğrar. Şiirde annenin acısını yalnızca biyolojik bir kayıp üzerinden okumak bu nedenle yetersiz kalır; çünkü kaybedilen şey, aynı zamanda bir yönelim nesnesi, bir anlam taşıyıcısı ve bir kimlik kurucu işlev görmektedir. Spinoza'nın sistematiğiyle bu durumu daha açık hâle getirmek gerekirse: "Evren içerisinde var olan her şey kendi var kalma çabasına dayanarak varlığını oluşturmaya ve kavramaya çalışır, yani evren içerisindeki her şey var kalma çabası içerisindedir" (Albayrak ve Aksünger, 2021, s. 22). Bu çaba, bireyin doğasına içkindir ve sürekliliğini ancak başka varlıklarla kurduğu olumlu ilişkiler aracılığıyla gerçekleştirebilir. Şiirdeki anne ise, tam da bu ilişkisel bağın kesintiye uğramasıyla, kendi varoluşsal temellerinden uzaklaşır. Çocuğun ölümü, yalnızca dışsal bir felaket değil, annenin içsel düzeninin de işlemez hâle gelmesidir. Çünkü Spinoza'ya göre kudret artışı, varlıklar arasındaki olumlu karşılaşmalarla mümkündür; olumsuz karşılaşmalar ise varlığın kudretini azaltır ve onu pasifliğe iter. Bu bağlamda, çocuğun kaybı yalnızca fiziksel bir ölüm olarak değil, annenin ontolojik bütünlüğünün de sarsılması olarak yorumlanmalıdır. Annenin *conatus*'u, çocuğun yokluğuyla işlevsiz hâle gelir; çünkü sürdürülecek bir annelik yönelimi artık mevcut değildir. Kimlik, burada sabit bir "veri" değil, süreklilik içinde kurulan bir ilişkidir. Bu ilişki kesildiğinde, kimlik de çözülmeye başlar.

Sonuç olarak, Meynell'in şiiri Spinozacı "varlığını sürdürme çabası" bağlamında, bir özneleşme krizini betimler. Şiirde anne, bir yönelim nesnesi olmadan, kendi varoluşsal zemini üzerinde yükselemeyen bir öznedir. Bu haliyle şiir, yalnızca bir yasın değil, aynı zamanda kimlik inşasının, varlık kudretinin ve eğilimin temelsiz kaldığı bir anı felsefi düzeyde görünür kılar. Bu bağlamda anlatıcının dile getirdiği "Boşuna, bir anne, bir anne doğmuştur" cümlesi, bir biyolojik işlevin değil, anlamını kuramamış bir varoluşsal formun ifadesidir.

2.5. Duygulanım yoluyla varlığını sürdürme çabasının zayıflaması ve farkındalık

Spinoza'nın duygulanım kuramı, bireyin çevresiyle kurduğu etkileşimler sonucu ortaya çıkan duygusal durumları açıklar. Spinoza'ya göre her duygu, bedenin etkinliğini artırdığı veya azalttığı ölçüde bireyin kendi varlığını sürdürme çabasını etkiler. Bu nedenle duygular yalnızca geçici psikolojik durumlar değil, aynı zamanda ontolojik kuvvet taşıyan belirlenim biçimleridir. Bu çabanın sürekliliği ise bireyin yalnızca fiziksel değil, duygusal ve ilişkisel çevresiyle kurduğu bağlarla doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle duygulanımlar, bireyin varoluşsal yöneliminde belirleyici bir rol oynar: Bireyi ya kendi doğasına daha

yakınlaştırır—aktiftir—ya da onu kendi doğasından uzaklaştırır—pasiftir. Ancak duygulanımlar, bireyin doğası dışında kalan nedenlerle belirdiğinde pasif duygular (*passio*) olarak kalır. Bu pasif duygular, bireyin kendi doğasının dışından gelen nedenlerin etkisiyle değişime uğradığı durumları temsil eder. Bu çerçevede, Meynell'in şiirindeki anlatıcı annenin yaşadığı derin yas, dışsal bir nedene —çocuğunun kaybına— bağlı olarak gelişmiş olumsuz bir duygulanım biçiminde varlığını sürdürme çabasının zayıflamasına neden olur.

"Spinoza'da duygular, bireyin conatus'u doğrultusunda çevresiyle etkileşim halinde ortaya çıkar ve bu etkileşimler bireyin varlığını olumlu ya da olumsuz etkiler" (Geçer, 2019, s. 35). Annenin içinde bulunduğu yas hali, çevresindeki yüzeysel ve kalıplaşmış teselli sözleriyle daha da derinleşir; çünkü bu sözler annenin duygulanımına anlamlı bir ortaklık sunmak yerine, onu edilgin bir yalnızlığa iter. Bu durum, annenin varlığını sürdürme çabasının yalnızca bireysel değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde de zayıfladığını gösterir. Kimlik, yalnızca içsel bir yönelim değil, sosyal olarak da tanınan ve sürdürülmesi gereken bir rol olduğundan, çevresel onay eksikliği annenin annelik deneyimini de anlamsızlaştırır. Ancak şiirin sonunda geçen "boşuna bir anne doğmuştu" ifadesi, yalnızca edilgen bir acının dışavurumu değil, aynı zamanda bir farkındalık ânı olarak da okunabilir. Spinoza'ya göre, duygular anlaşılıp nedenleri içselleştirildiğinde pasiflikten etkinliğe dönüşebilir. "İnsanın zihinsel dinginliği, duygularını anlamlandırması ve aktif hale getirmesiyle mümkündür" (Dağ, 2023, s. 240). Bu anlamda, farkındalık annelik kimliğinin tümüyle silinmesi değil, yaşanmış kayıp üzerinden bu kimliğin yeniden düşünülmesi ve dönüştürülmesiyle yeni bir varoluş biçiminin ortaya çıkmadır. Duygunun kaynağına dair bilgi, bireyi pasiflikten çıkartarak etkin bir özne haline gelme sürecini başlatır. Şiirin sonunda beliren bu farkındalık, annenin acısını yalnızca duygusal değil, aynı zamanda felsefi bir sorgulama nesnesi haline getirir. Böylece, Spinozacı anlamda duygulanımın dönüştürücü potansiyeli açığa çıkar; pasiflikten etkinliğe, edilginlikten bilinçli bir varoluşa geçiş sağlanır.

2.6. Annelik deneyiminde zihin-beden ilişkisi

Spinoza'nın sisteminde zihin ve beden iki ayrı "töz" değil, tek ve aynı tözün iki farklı ifade biçimidir. Ona göre Tanrı ya da doğa, tüm varoluşun kaynağıdır ve zihin ile beden bu tekil tözün iki sıfatı olarak işlerlik kazanır. Dolayısıyla insan zihni, bedende olup bitenlerin ideasıdır; zihin ve beden bir ve aynı şeyin iki yönüdür. Bu felsefi çerçevede, zihinsel ve bedensel deneyimler birbirinden bağımsız değil, eşzamanlı ve eşgüdümlüdür. *Etika* adlı eserinde Spinoza töz'ün tanımını şöyle yapar: "Kendi başına var olan ve kendisi ile tasarlanan, yani kendisini teşkil edecek başka hiçbir fikrin yardımı olmaksızın fikir edindiğimiz şeye töz diyorum" (Spinoza, 2014, s. 31). Bu bağlamda, Spinoza'nın töz'ü bağımsızdır; Tanrı'dan başka bir töz olamaz ve tasarlanamaz. Töz'ün bu çok yönlü ifadesi, yalnızca ontolojik bir birliktelik değil, aynı zamanda etik bir yönelim de içerir. Çünkü her tekil varlık, bu tözün zorunlu doğasından türemiştir ve varlığını sürdürme çabası (*conatus*) doğrudan tözün kendisinden gelen bir etkinliktir. Başka bir deyişle, bu eylem tek tözün her bir varlıkta içkin olarak beliren süreklilik ve kudret isteğidir. Bu nedenle, bedensel bir yara ya da zihinsel bir sarsıntı, yalnızca tek bir düzlemde değil, varlığın her iki boyutunda birden etkili olur; zihin ve bedenin eşzamanlı sarsılması, tözün tekilliği içinde açıklık kazanır.

Çağdaş Fransız yazar ve filozof Deleuze, Spinoza'nın zihin-beden paralelizmini şu şekilde açıklar: "Zihin ve beden, ayrıca zihin ve bedenin başına gelen şeyler otonomdur. Ama buna rağmen aralarında bir denk gelme vardır. Çünkü Tanrı tüm sıfatlara sahip tek töz olarak, ürettiği her şeyi, her sıfatta, bir ve aynı düzen uyarınca üretir" (Deleuze, 2011, s. 111). Bu anlayışla değerlendirildiğinde, Meynell'in şiirinde çocuğun doğumu yalnızca biyolojik bir olay değil; annenin zihinsel varoluşunun da kurucusu olan kritik bir andır. Yani, anne yalnızca bedensel olarak değil, zihinsel ve varoluşsal olarak da "doğar." Bu nedenle çocuğun ölümü, annenin yalnızca bedensel bir kayıp yaşaması değil, aynı zamanda zihinsel bir çöküntü, yani kimliğin kurucu zeminlerinden birinin de kaybıdır.

Bu bağlamda "Annelik" şiiri, Spinoza'nın "varlığını sürdürme çabası" ve "duygulanım" teorileriyle birlikte okunduğunda, yalnızca bireysel bir yas anlatısı değil, aynı zamanda ontolojik bir kırılmayı da yansıtan bir metindir. Annelik, burada salt bir içgüdü ya da toplumsal rol değil, doğrudan doğruya varlığın biçimleniş tarzı olarak temsil edilir. Çocuğun ölümü bu biçimlenişi bozar, annenin özneleşme sürecinde bir kesinti yaratır. Ancak bu kırılma, yalnızca kayıp değil, aynı zamanda yeniden doğuşa imkân veren bir aralıktır. Çünkü Spinoza'ya göre, etkinlik (*actio*), pasiflikten farkındalık yoluyla ayrılır. Şiirin sonunda beliren farkındalık, annenin pasif acısından etkin bir özneleşmeye doğru ilerleyebileceğini ima eder.

Daha da önemlisi, Spinoza felsefesi yalnızca bireyin kendini koruma çabasına değil, aynı zamanda bireyin çevresiyle kurduğu duygusal ve toplumsal ilişkiler ağına da *conatus*'un bir parçası olarak bakar. Annelik, bu açıdan sadece bireysel bir iç deneyim değil, aynı zamanda sosyal olarak tanınan, onaylanan ve birlikte sürdürülen bir kimliktir. Şiirde annenin yalnızlığı, yalnızca bireysel bir yas durumu değil; aynı zamanda bu sosyal tanınırlığın kesintiye uğramasının da bir sonucudur. Çevresi tarafından sunulan yüzeysel teselli sözleri, annenin acısını paylaşmaktan ziyade onu tecrit eder. Bu durum, annenin toplumsal bağlamda varlığını sürdürme çabasının da zayıflamasına yol açar; çünkü anlam ancak başkalarıyla kurulan ilişkiler aracılığıyla süreklilik kazanır.

Öte yandan, Spinoza'nın duygulanım kuramı çerçevesinde annenin yaşadığı yas, başlangıçta pasif bir duygulanım (*passio*) olarak biçimlenir. Acı, annenin istemi dışında gerçekleşen bir olayın, yani çocuğun ölümünün sonucudur ve annenin duygusal bütünlüğünü sarsar. Ancak Spinoza'ya göre bu tür pasif duygular, bireyin özsel doğasını tanıması ve bu duyguları rasyonel olarak kavraması yoluyla aktif hale gelebilir. Bu bağlamda "Annelik" şiiri, yalnızca bir acının anlatısı değil, aynı zamanda bu acının düşünsel düzlemde anlamlandırıldığı ve dönüştürüldüğü bir metin olarak okunmalıdır. Annenin yaşadığı duygusal sarsıntı, pasiflikten çıkıp etkin bir kendilik bilincine ve özneleşmeye evrilme sürecine girer. Bu evrim, Spinozacı anlamda yalnızca bir iyileşme değil, aynı zamanda etik ve ontolojik bir yeniden kuruluş sürecidir. Çünkü Spinoza'ya göre etik, yalnızca iyi davranış kalıpları değil, varlığın kendi doğasına uygun hareket etmesi ve duygularını anlama kapasitesini geliştirmesiyle mümkündür. Bu nedenle annenin farkındalıkla ulaştığı özneleşme, aynı zamanda kendi doğasına (*natura*) uygun hareket etmeye başlaması ve pasif duygulanımlardan arınarak etkin bir varoluş biçimi geliştirmesi anlamına gelir.

3. Sonuç ve Değerlendirme

Alice Meynell'in "Annelik" şiiri, yalnızca Viktoryen dönemin yas ve annelik temsillerini değil, aynı zamanda bireyin varoluşsal kırılganlığını, kimliğin ilişkisel doğasını ve toplumsal cinsiyetle biçimlenen özneleşme süreçlerini de görünür kılar. Dönemin sosyal ve kültürel normları içinde şekillenen metin, Baruch Spinoza'nın *conatus* (varlığını sürdürme çabası), *affectus* (duygulanım) ve zihin-beden paralelizmi kavramlarıyla birlikte okunduğunda, bireysel kaybın felsefi ve etik bir dönüşüm sürecine nasıl evrildiğini açığa çıkarır.

Şiirdeki anne figürü, çocuğunun ölümüyle yalnızca bireysel bir çöküş yaşamaz; aynı zamanda toplumsal normlarla şekillenmiş annelik kimliği de sarsılır. Bu ontolojik kırılma, Spinoza'nın düşüncesinde olduğu gibi, bir yıkımdan ziyade zihinsel ve bedensel düzeyde yeniden yapılanmanın imkânını barındırır. Annelik, burada yalnızca biyolojik bir konum değil; toplumsal, zihinsel ve duygusal ilişkiler ağı içinde şekillenen çok katmanlı bir özneleşme alanı olarak sunulur.

Şiir boyunca duyguların pasif bir durumdan etkin bir varoluşa geçişi, annenin acısını anlamlandırmaya çalıştığı süreçle paralel ilerler. Bu geçiş, bireyin varlığını sürdürme çabasının yalnızca hayatta kalmaya yönelik bir dürtü değil, aynı zamanda etik bir kendilik inşası olarak kavranabileceğini gösterir. Böylece metin, bireysel yasın ötesine geçerek, öznenin toplumsal cinsiyet normları karşısında dönüşüm kapasitesini sorgulayan felsefi bir anlatıya dönüşür.

Meynell'in şiiri aynı zamanda çağdaş toplumsal cinsiyet kuramlarıyla da diyalog hâlindedir. Judith Butler'ın toplumsal cinsiyetin performatifliği kuramı çerçevesinde değerlendirildiğinde, annelik kimliğinin sabit değil, kültürel normlar ve tekrar eden toplumsal pratikler aracılığıyla inşa edildiği görülür. Bu bağlamda şiir, annelik deneyiminin toplumsal olarak belirlendiği kadar, bireysel ve duygusal düzeyde sürekli yeniden üretildiğini de ortaya koyar.

Sonuç olarak "Annelik", Viktoryen dönemin katı toplumsal cinsiyet normlarını hem tematik hem biçimsel düzeyde sorgulayan; annelik, kimlik ve kayıp temalarını, Spinozacı felsefe ve çağdaş toplumsal cinsiyet kuramları ekseninde çok katmanlı biçimde işleyen bir metindir. Şiir, tarihsel bağlamını aşarak, bireysel deneyimin felsefi ve toplumsal boyutlarını irdeleyen yaşayan bir edebi yapıya dönüşür. Toplumsal cinsiyetin, kimliğin inşasında oynadığı rolü görünür kılan bu anlatı; anneliği etik, ontolojik ve kültürel bir yeniden kuruluş süreci olarak sunar. Böylece şiir, tarihsel bir metin olmanın ötesine geçerek, çağdaş düşünceyle diyalog kuran yaşayan bir edebi yapıya dönüşür.

Kaynakça

Albayrak, M. ve Aksünger, A. (2021). Spinoza'da conatus kavramı. *Tabula Rasa: Felsefe ve Teoloji, 36*, 21-26. https://izlik.org/JA84UE67RR

Aktay, M. (2018). Spinoza'nın conatus, arzu, sevinç, keder ve özgür irade kavramları ile insan doğası üzerine bir inceleme. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, *11*(24), 448-466. https://doi.org/10.12981/mahder.477474

Beauvoir, S. de. (2011). *The second sex*. (C. Borde ve S. Malovany-Chevalier, Çev.). Vintage Books. (Orijinal eser yayınlandı 1949).

Brownson, H. F. (1885). *The works of Orestes A. Brownson*. T. Nourse.

Butler, J. (2015). The desire to live: Spinoza's ethics under pressure. *Senses of the subject* içinde (ss. 63–89). Fordham University Press.

Caruth, C. (1996). *Unclaimed experience: Trauma, narrative and history*. Johns Hopkins University Press.

Cavarero, A. (2017). *Platon'a rağmen: Antik felsefenin feminist bir yeniden yazımı* (B. Tanrısever, Çev.). Otonom Yayıncılık. (Orijinal eser *In spite of Plato*, 1995)

Dağ, E. (2023). Spinoza'nın "içsel huzur" teorisi: Duygusal doyum ve zihinsel dinginlik. *Hitit İlahiyat Dergisi*, *22*(1), 229–266. https://doi.org/10.14395/hid.1235191

Deleuze, G. (2011). *Spinoza: Pratik felsefe* (U. Baker ve A. Nahum, Çev.). Norgunk Yayıncılık. (Orijinal eser *Spinoza: Philosophie pratique*, 1970)

Faulkner, A. (2022). The transatlantic inheritance of Alice Meynell. *Victorian Literature and Culture*, *50*(3), 549-573. https://doi.org/10.1017/S1060150321000036

Geçer, M. (2019). *Spinoza'da conatus kavramı bağlamında duyguların çözümlenmesi* [Yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü].

Irigaray, L. (1985). *This sex which is not one* (C. Porter ve C. Burke, Çev.). Cornell University Press. (Orijinal eser yayınlandı 1977)

Meynell, A. (1913). "Maternity." In *Collected poems of Alice Meynell* (s. 51). Burns ve Oates. (Orijinal eser yayınlandı 1913; Bibliolife Yeniden Baskı Sürümü).

Sharp, H. (2021). Spinoza and feminism. İçinde Y. Melamed (Ed.), *A companion to Spinoza* (ss. 1–9). Wiley-Blackwell. https://philarchive.org/archive/SHASAF-8

Showalter, E. (2004). *A literature of their own: British women novelists from Brontë to Lessing*. Foreign Language Teaching and Research Press.

Spinoza, B. (1994). *A Spinoza Reader: The ethics and other works* (E. Curley, Ed. ve Çev.). Princeton University Press.

Spinoza, B. (2014). *Ethica* (Ç. Dürüşken, Çev.). Alfa Yayınları. (Orijinal eser: *Geometrik düzenle kanıtlanmış etik*, 1677).

Yıldız, F. (2015). Schopenhauer ve Spinoza'da insan bedeni ve duygulanımları. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, *5*(1), 413-420. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3702687

Makale Bilgi Formu

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Yapay Zekâ Bildirimi: Bu makale yazılırken hiçbir yapay zekâ aracı kullanılmamıştır.

İntihal Beyanı: Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır.